

Ewa Rytter

Ciechanów

Informator Archeologiczny : badania 22, 121-122

1988

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

POŹNE ŚREDNIOWIECZE

Bocheń, gm. Łowicz, woj. skierniewickie, st. 1 - patrz wczesne średniowiecze.

Bardo, woj. wałbrzyskie, st. 3

Muzeum Archeologiczne
we Wrocławiu

Badania prowadził mgr Czesław Franke pod kierunkiem doc. dr hab. Jerzego Łodowskiego. Finansował KZA w Wałbrzychu oraz Urząd Miasta i Gminy w Bardzie. Ośmy sezon badań. Zamek średniowieczny (XIV - XV w.).

Wykopalska podporządkowano pracom konserwatorskim - murarskim. Objęto nimi wyłącznie zamek górny. Wytyczone wykopy i prace w ich obrębie miały za cel przywrócenie pierwotnej konfiguracji terenu zamku. Oczyszczono strefę furty, przez którą w perspektywie ma być skierowany ruch turystyczny, oraz rejon na przedpolu wejścia do części mieszkalnej.

Przy okazji oczyszczania murów jednej z piwnic odkryto w jego wnętrzu otwór, w którym pierwotnie tkwił słup lub drewniana rura. Ich przeznaczenie nie jest zbyt jasne. Spód otworu znajdował się nieco poniżej poziomu użytkowego pomieszczenia.

Pracami murarskimi objęto 4 z wyróżnionych pomieszczeń. Trzy z nich ograniczały zaślicę tzw. dziedzińczyka (wcześniej określaną jako pomieszczenie B).

Częściowo odtworzono a częściowo przemurowano przebieg 3 ścian pomieszczenia A. Jedną z nich był odcinek muru obwodowego. Mur zrekonstruowano na wysokość do 2 m. Ze względów oszczędnościowych zredukowano jego pierwotną grubość: z 2 - 2,2 m do 1,2 m przy podstawie i do 0,7 m przy koronie. Dwie następne ściany wymurowano z uwzględnieniem ich pierwotnej szerokości. Czwarta ściana tego pomieszczenia (zachodni odcinek muru obwodowego) wobec nikłych po niej śladach nie będzie odtwarzana.

Odrestaurowano do pewnej wysokości ścianę klatki schodowej. Przemurowano tu jedną ze stron wejścia osadzając w zachowanej pазі (?) kantówkę imitującą futrynę.

Zrekonstruowano od podstaw otwór okienny otwarty na dziedzińczyk. W drugiej z piwnic zdecydowano się na częściową rekonstrukcję reliktowo zachowanej kolebki oraz muru wiążącego się z następną kondygnacją.

Pozyskano kolejną partię zabytków: 3854 fragmenty ceramiki, 640 ułamków kości, 191 gwoździ, 59 grotów i ułamki szkła. Na uwagę zasługują strzemię, dużych rozmiarów klucz, fragmenty ostrogi i wędzidła, kulka ze szkła, a przede wszystkim żelazny nóż z rękojeścią, na którą nasadzono kościaną oprawę wyobrażającą postać kobiety.

Prace konserwatorskie będą kontynuowane.

Cerklewnik, gm. Dobrze Miasto, woj. olsztyńskie, st. 5 - patrz epoka brązu.

Ciechanów

PP Pracownia Konserwacji Zabytków
Pracownia Archeologiczno-Konserwatorska Oddział w Warszawie

Badania prowadziła mgr Ewa Ryłter. Finansowało Ciechanowskie Towarzystwo Naukowe. Trzynasty sezon badań. Zamek średniowieczny (z początku XV do XVII w.).

Wykopy archeologiczne założono w obrębie zamku, wzdłuż południowego muru obwodowego, w miejscu dawnych zabudowań gospodarczych.

Eksploracją objęto pas ziemi przylegający bezpośrednio do południowej kurtyny obwodo-

wej, co dało m. in. możliwość zapoznania się ze sposobem wzniesienia murów zamku. Dokonane sprostrezienia pozostają w zgodzie z obserwacjami poczynionymi poprzednio. Fundament muru obwodowego odsłonięto do głębokości 1,40 - 1,90 m poniżej poziomu dziedzińca. Ta jego partia zbudowana jest z dużych nieobrobionych kamieni polnych układanych warstwami, płaską powierzchnią w stronę lica. Warstwy kamieni spójone są zaprawą, w której znajduje się znaczna ilość gruzu ceglanego, a nawet rzędy całych cegieł, nie tworzących jednak określonego układu. Przy użyciu tej samej techniki wzniesiono fundamenty obu baszt. Fundamenty baszt są przeważane z fundamentem kurtyny południowej.

Sezon dostarczył nowych danych na temat wewnętrznych podziałów zabudowy gospodarczej. W 1987 r. odsłonięto fundament ściany w zachodniej części badanego terenu, obecnie zlokalizowano przebieg drugiej ściany działowej, tym razem w części wschodniej. Sugeruje to istnienie trójdzielnego układu wnętrza zabudowy. Zachowały się jedynie fundamenty ścian. Wzniesiono je wyłącznie przy użyciu cegieł, w oparciu o technikę łuków odciążających. Fundamenty te posadowiono na głębokości 1,20 m (ściana zachodnia) i 0,50 m (ściana wschodnia) poniżej poziomu dziedzińca. Obie ściany biegną prostopadłe zarówno do kurtyny obwodowej, jak i do zewnętrznej ściany zabudowań gospodarczych. Obie dostawione są do południowego muru zamku. Zachodnia ściana działowa została wzniesiona już po wybudowaniu zewnętrznej ściany budynku gospodarczego, nie jest bowiem z nim przewiązana. Brak natomiast odnośnych danych w stosunku do ściany wschodniej. Jest ona częściowo zniszczona przez nowożytny wkopy.

Badania przyniosły odkrycie relikwów 3 kolejnych pieców (w poprzednim roku udokumentowano dobrze zachowany dwukomorowy piec ceglany). Nowoodślonięte piece różnią się między sobą konstrukcją, zapewne również funkcją.

Jeden z pieców usytuowany jest we wschodnim pomieszczeniu budynku gospodarczego, w pobliżu baszty. Zbudowano go z cegieł spójonych gliną. Komora paleniskowa tego pieca ma wymiary 100 x 120 cm, została wzniesiona na planie podkowy. Najlepiej zachowana ściana komory dochodzi do wysokości 40 cm, pozostałe ściany przetrwały w postaci jednego rzędu cegieł. W bezpośrednim sąsiedztwie pieca, na wschód od niego natrafiono na posadzkę ceglana. Posadzka ta wykazuje ślady silnego działania ognia, trudno jednak orzec, czy była ona związana konstrukcyjnie z omawianym piecem. Ułożona została na poziomie znacznie wyższym niż poziom podstawy pieca (różnica poziomów wynosi ok. 70 cm), leży ponadto po stronie przeciwnej niż otwór paleniskowy. Zachowana powierzchnia posadzki wynosi ok. 6 m².

Posadzkę odsłonięto również w zachodnim pomieszczeniu budynku gospodarczego. Stanowi ona przedłużenie posadzki zadokumentowanej w roku ubiegłym wzdłuż zewnętrznej ściany zabudowy. Posadzki tworzą dwa poziomy wtórnie użytych cegieł palcówek. Oba poziomy dochodzą bezpośrednio do zachowanych fundamentów pieca ceglanego. Piec wzniesiony na planie prostokąta składa się z dwóch części: komory paleniskowej i zaplecka. Dłuższy bok komory paleniskowej równoległy jest do muru obwodowego, znajduje się w pewnej odległości od niego. Wolną przestrzeń powstałą między właściwą komorą a murem zamku tworzy zaplecek. Trudno stwierdzić, czy piec stykał się bezpośrednio ze ścianą działową posadowioną ok. 30 cm od niego - wschodnia krawędź pieca uległa zniszczeniu. Dno obu części pieca wyłożone jest fragmentami cegieł palcówek, większość z nich nosi ślady silnego przepalenia. Długość pieca wynosi 3,2 m, szerokość 1,9 m, partia fundamentowa ma wysokość ok. 30 cm.

Drugi z pieców znajdujących się w zachodnim pomieszczeniu budynku gospodarczego jest chronologicznie starszy od wyżej omówionego. Odkryto go po zdjęciu posadzki. Zachowała się jedynie najniższa partia tego obiektu. Tworzą ją fragmenty płytek ceramicznych oraz cegły palcówki ułożone na kształt ramy. Wypełnisko ramy stanowiła mocno przepalona glina i warstwa popiołu zalegająca bezpośrednio nad niedużymi kamieniami, na których posadowiony jest cały piec. Obecne wymiary pieca wynoszą 2,8 x 2,5 m (piec uległ prawdopodobnie częściowemu zniszczeniu na odcinku zachodnim). Południowy bok pieca przylega bezpośrednio do muru obwodowego.

Odsłonięte obiekty wiązać można z okresem średniowiecza, ich funkcja pozostaje na razie nierozpoznana.

W czasie badań uzyskano ok. 10 tys. fragmentów naczyń glinianych średniowiecznych i nowożytnych oraz ok. 7,5 tys. kości zwierzęcych. Wydobyto również niewielką ilość stłuczki szklanej oraz przedmiotów metalowych.

Materiały zabytkowe oraz dokumentacja znajdują się w Pracowni Archeologiczno-Konserwatorskiej PP PKZ O/Warszawa.

Badania zostały zakończone.

Chojnice,
woj. bydgoskie

Uniwersytet Łódzki
Katedra Archeologii